

Ödön Beke 80-vuotias

Budapestin yliopiston suomalais-ugrilaisen kielitieteen täysinpalvellut professori Ödön Beke vietti 80. syntymäpäiväänsä toukokuun 20. p:nä 1963. Korkeaan ikään ehtinyt tutkija on tieteensä johtomiehiä; hänen tuotantonsa on sekä laaja että monipuolinen.

Beke alkoi uransa varhain: 1905 ilmestyi aikakauskirjassa *Nyelvtudományi Közlemények* 60-sivuinen tutkimus vogulin adverbiaaleista («A vogul határozók», *NyK XXXV*). Yhdeksän vuotta myöhemmin hän julkaisi samassa aikakauskirjassa toisen huomattavan adverbiaalitutkimuksen («Finnugor határozós szerkezetek», *NyK XLIII*; 115 s.), jossa kaikista sm.-ugr. kielistä kerätyn aineiston valossa tarkastellaan indoeurooppalaisen lokatiivi-suhteen merkitysvastineiden jakautumista kielikunnassamme latiiivi- ja ablatiivikonstruktioiksi lauseen predikaatin laadun mukaan. Turk-

kilaisiin vertauskohtiin kiinnittää huomion »Türkische Einflüsse in der Syntax finnisch-ugrischer Sprachen» (*Keleti Szemle XV*; 77 s.). Beken monilukuisissa lauseopillisissa tutkielmissa on aina kosolti teksteistä kerättyä hyödyllistä esimerkkiaineistoa.

Beken muoto-opillisista tutkimuksista huomattavimpia on sm.-ugr. sananyhdistystä koskeva »A finnugor szóösszetételhez» (*NyK XLII*; 82 s.). Sen aihepiiriin liittyy »Übereinstimmende Zusammensetzungen in den finnisch-ugrischen Sprachen» (*Keleti Szemle XIII*). Monien johto- ja taivutuspäätteiden historiaa Beke on menestyksellisesti selvittänyt. Ansiokkaita ovat esim. Suomessa ilmestyneet »Über den Dativ-Genetiv in den finnisch-ugrischen Sprachen» (*SUSA XXX*) ja »Zur Geschichte der tscheremissischen Konjugation» (*FUF XXII*).

Sanahistorioitsijana Beke on unkarin sanojen väsymätön selvittelijä, joka mielellään etsii aineistoa vanhoista teksteistä ja kansanmurteista. Monet kirjoitukset osoittavat »Wörter und Sachen»-metodin varmaa hallintaa. Tärkeitä lisiä tšeremissin sanojen historiaan sisältää »Csere-misz szófejtesek» (NyK XLV).

Morfologisissa töissään Beke on taivan takaa joutunut puuttumaan äännehistoriaan. Hänen tätä alaa koskevista erikoistutkimuksistaan on tšeremissiläisellä pohjalla liikkuva »Zur Geschichte der finnisch-ugrischen s-Laute» (FUF XXII) eräs kiintoisimpia.

Beke on todellinen komparatisti, joka voi tutkimustensa lähtökohdaksi valita minkä sm.-ugr. kielen tahansa, välistä esim. suomen tai lapin. Viime aikoina hänen huomionsa näyttää erityisesti kohdistuneen permiläisiin kieliin. Beken nimen yhteydessä mieleen kuitenkin tulee ennen muuta tšeremissin kieli. Hänen v. 1911 julkaisemansa lähes 400-sivuinen »Cseremisz nyelvtan» on edelleenkin eniten käytetty tšeremissin kielioppi. Teos ei ole pelkästään deskriptiivinen, vaan sisältää myös runsaasti kielihistoriallisia havaintoja. Se jakaantuu kahteen osaan, äännehistoriaan ja muotooppiin. Varsinaista lauseoppia siinä ei ole, mutta morfologisessa osassa on valaistu monien muotojen syntaktista käytäntöä. Ensimmäisen maailmansodan aikana Beke sai tilaisuuden tuloksetkaaseen ainestenkeruuseen tšeremis-

siläissyntyisten sotavankien keskuudessa. Beken tekstijulkaisuista, joissa mm. tšeremissien etnologiaa ja muinaisuskoa valaiseva materiaali on hyvin edustettuna, mainittakoon vain laajimmat: »Tscheremissische Texte zur Religion und Volkskunde» (100 s.), »Tscheremissische Märchen, Sagen und Erzählungen» (SUST LXXVI, 649 s.), »A cseremiszek (marik) népköltészete és szokásai — Volksdichtung und Gebräuche der Tscheremissen (Maris)» (360 s.), »Mari szövegek — Tscheremissische Texte» I (712 s.), III (515 s.) ja IV (540 s.). Viimeksi mainitusta sarjasta, jossa käännökset ovat kahdella kielellä, unkariksi ja saksaksi, on ilmestymättä II osa. Samoin on tšeremissin murre-sanakirja vielä tutkijan työpajassa. Ennakkotiedot kertovat teoksen lähiaikoina valmistuvan painosta kooltaan valtavana — sen ainekset on monivuotisen työskentelyn aikana kerätty 29 kielenoppaalta.

V. 1946 Beke herätti henkiin kuusi vuotta aikaisemmin vaikeissa olosuhteissa lakanneen »Magyar Nyelvőr»-lehden ja toimitti sitä kahdeksan vuoden ajan. Nykyisin ilmestyy jo 1872 perustettu »Unkarin kielenvartija» entistäänkin virkeämpänä, korostetusti kielenhuoltojulkaisun leiman saaneena.

Suomessa Ödön Beken tutkimustoiminta on tunnettu ja arvostettu. Suomalais-ugrilainen Seura on valinnut hänet kunniajäsenekseen.

ERKKI ITKONEN